

PREOBRAZBA TUROPOLJSKO SELA POD UTJECAJEM VELIKIH GRADOVA –

Zagreb i Velike Gorice

Željka Kučinić

dipl.ing.arh.
Zavod za prostorno uređenje
Zagrebačke županije
ravnateljica
Zagreb

Sažetak

Preobrazba turopoljskog sela pod utjecajem velikih gradova Zagreba i Velike Gorice započinje sredinom 19. stoljeća, a vrhunac je dosegla u prošlom, 20. stoljeću. Najvažnije promjene dogodile su se u prostoru sjevernoga Turopolja, u središnjem dijelu Zagrebačke županije. Od urbanih intervencija u ruralni prostor treba izdvojiti: izgradnju međunarodne zračne luke i vojnog kompleksa, izgradnju zagrebačke cestovne obilaznice, izgradnju odteretnog kanala Sava – Odra, ali i zahvate u samim naseljima u kojima intenzivna izgradnja često ne slijedi povijesnu matricu naselja. Brojne prostorne intervencije u velikoj su mjeri preobrazile tradicijsko turopoljsko selo donijevši mu razvoj (komunalnu opremljenost, središnje uslužne funkcije, zaposlenost), ali i ne manje važne probleme ugroženosti životnog prostora bukom, teškim metalima, nelegalnom i neprimjerenom izgradnjom, nelegalnim šljunčarenjem, odlaganjem otpada i sl. U ovom se radu daje pregled planskih rješenja i mjera zaštite kojima se, u prostornim planovima stare i novije generacije, intenzivno rješavaju konflikti u prostoru i stvaraju temelji za usklađeni odnos urbanih i ruralnih sadržaja na ovom području.

Ključne riječi

Turopolje

ruralni prostor

urbane intervencije

prostorno planiranje

Abstract

Transformation of the Turopolje Villages Effected by Large Cities – Zagreb and Velika Gorica

The transformation of those Turopolje villages under the influence of the large cities of Zagreb and Velika Gorica began in the mid-19th century, reaching its peak in the previous 20th century. The most important changes took place in the area of northern Turopolje, in the central part of Zagreb County. Urban interventions in the rural region that deserve emphasis are: construction of the international airport and military complex, construction of a Zagreb ring road, construction of the Sava-Odra flood-relief channel, as well as interventions in settlements where intensive construction often does not follow the settlement's historical matrix. Numerous spatial interventions have largely transformed the vernacular Turopolje villages, having generated their development (utility equipment, central service functions, employment), but also no less important problems of living space being threatened by noise, heavy metals, illegal and inappropriate construction, illegal pebble extraction, waste disposal, and similar issues. This paper provides an overview of planning solutions and measures of protection that, in spatial plans of the old and newer generation, intensively address conflicts in space and create a basis for a harmonized relationship between urban and rural content in this area.

Keywords

Turopolje

rural space

urban interventions

spatial planning

Uvod

I ne znajući, svaki putnik koji u glavni grad Republike Hrvatske doputuje avionom prvi će kontakt s prostorom naše zemlje ostvariti u Turopolju. Upravo je na prostoru turopoljske regije, a administrativno na području Zagrebačke županije, odnosno Grada Velike Gorice, još davnih šezdesetih godina prošloga stoljeća izgrađena glavna zagrebačka zračna luka – danas Međunarodna zračna luka *Franjo Tuđman*. Putnika će, koji prije slijetanja promatra okolicu, dočekati savski meandri i pitome ravnice turopoljskog kraja, isprijecani ostrim linijama infrastrukturnih objekata. Spusti li se još niže, ugledat će naselja, gusto raspoređena uokolo sletne staze i novog putničkog terminala. Mogao bi pomisliti da je aerodrom nekim osobitim sadržajem privukao naselja u svoju blizinu ili čak dobrohotno posumnjati (osobito ako je blizak planerskoj struci) u kvalitetu ovdašnjih prostornih planera. No putnika možemo odmah razuvjeriti – turopoljska su sela ovdje bila prije, davno prije nego što je sagrađen aerodrom i davno prije zahvata koji će se razmatrati u ovom radu. Turopoljska sela razvijala su se stoljećima, usporedno s urbanizacijom koja je pristizala iz dvaju smjerova: Zagreba i Velike Gorice.

Zemljopisni položaj i povijesni razvoj turopoljskih sela

Prema povijesnim izvorima, naziv Turopolje upotrebljava se za ovaj prostor od 14. stoljeća, a izvodi se od imenice **tur** – vrste goveda koje je obitavalo u turopoljskim šumama sve do izumiranja krajem 17. stoljeća. U najširem geografskom smislu, Turopolje je regija u središnjoj Hrvatskoj koja se prostire jugoistočno od Zagreba do Siska, između rijeka Save i Kupe. No dok su, prema stručnoj literaturi, granice Turopolja u sjevernom i sjeveroistočnom dijelu jasno određene rijekom Savom, dvojbena se smatrala pripadnost Vukomeričkih gorica tradicionalnoj turopoljskoj

regiji. Prema Fuerst-Bjeliš B. (Acta Geografica Croatica 1998: 85), već su određeni elementi u nazivu turopoljskog prostora upućivali na to da se ono ponajprije odnosi na nizinski dio imajući na umu najraniji poznati naziv za taj prostor Zagrebačko polje (*Campus Zagrabienensis*). Iako autorica u nastavku teksta utvrđuje kako brojne povijesne i geografske analize pokazuju da brežuljkasti prostor Vukomeričkih gorica doista čini logičnu egzistencijalnu cjelinu s nizinskim dijelom Turopolja, u ovom ću se radu zadržati prije svega na ravničarskom, sjevernom dijelu Turopolja. Upravo se u sjevernom dijelu Turopolja, omeđenom rijekom Savom na sjeveru, a prugom i odteretnim kanalom na zapadu i jugu, u najvećoj mjeri očituju međusobni utjecaji urbanih i ruralnih sadržaja. Na tom se prostoru iz malog srednjovjekovnog naselja razvio grad Velika Gorica, danas šesti po veličini grad u Republici Hrvatskoj. U okružju grada smještena su naselja Donja Lomnica, Gradići, Vukovina, Kuče, Novo Čiče, Kobilić, Jagodno, Lazina Čička, Ribnica, Velika i Mala Kosnica, Črnkovec, Petina, Bapča, Selnica, Velika Mlaka, Mičevac. Još dalje, prema rijeci Savi na sjeveru i istoku, razvila su se naselja Šćitarjevo, Novaki Šćitarjevski, Sasi, Obrezina, Drenje Šćitarjevsko, Trnje, Lekneno, Strmec Bukevski i dr.

Većinu spomenutih naselja nalazimo na povijesnim kartama iz 16. i 17. stoljeća, kao i na javno dostupnim kartama Jozefinske izmjere iz 18. stoljeća te katastarskim kartama iz 1862. godine (*Mapire.eu*). Povijest njihova razvoja, međutim, mnogo je starija. Prema podacima Konzervatorske podloge izrađene za Prostorni plan Črnkovec – Zračna luka Zagreb (Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2009.), područje Turopolja bilo je naseljeno od prapovijesnog razdoblja, što potvrđuju brojni arheološki nalazi, od keltskih do antičkih, kad Turopolje postaje dijelom rimske provincije Panonije. Konzervatorskom podlogom u nastavku se obrađuje povijest naselja sjevernog Turopolja od razdoblja antike, kad vrhunac razvoja doživljava lokalitet gradskog naselja Andautonija na mjestu današnjeg Šćitarjeva, preko srednjovjekovnih utvrda i plemićkih posjeda, sve do razvoja turopoljskih sela s plemenitaškim drvenim kurijama u 17. i 18. stoljeću te današnje mreže naselja. Povijesna struktura seoskih naselja sačuvala se ponajviše u nizinskom dijelu Turopolja između rijeka Save i Odre, u karakte-

rističnoj matrici izgradnje uz cestu koja prati tok Save. Nekadašnja drvena tradicijska arhitektura u selima je uglavnom nestala, a zamijenjena je novom zidanom gradnjom koja i dalje slijedi karakterističnu matricu. Naselja uz današnje glavne prometnice i u blizini Velike Gorice, koja su se razvila u prigradska naselja, znatno su proširila svoja građevinska područja, a u svojim su središnjim prostorima samo rijetko očuvala povijesnu matricu i manji broj tradicijskih drvenih kuća. Upravo je drveno graditeljstvo, sakralno i profano, jedno od najistaknutijih obilježja Turopolja. Prostornim planovima na svim razinama u ovom prostoru daje se detaljan pregled zaštićenih i evidentiranih povijesnih građevina sa smjernicama za njihovo održavanje, obnovu ili prenamjenu.

Utjecaj urbanizacije na ruralni prostor u 20. stoljeću

Pitomi poljoprivredni krajolik sjevernog Turopolja počinje se mijenjati već sredinom 19. stoljeća izgradnjom željezničke pruge Zidani Most – Zagreb – Sisak, no najveće intervencije u ovom prostoru provedene su u prošlom, 20. stoljeću. Od zahvata u prostoru treba izdvojiti: izgradnju međunarodne zračne luke i vojnog kompleksa, potom zagrebačke cestovne obilaznice, izgradnju regulacijskog i zaštitnog sustava rijeke Save s odteretnim kanalom Sava – Odra, izgradnju transformatorskog postrojenja s mrežom visokonaponskih dalekovoda i dr. Znatne demografske promjene, zbog pojačane urbanizacije Zagreba, a time i snažnijeg razvoja zagrebačke okolice, dogodile su se sedamdesetih godina 20. stoljeća u naseljima sjevernog Turopolja. Najveći porast stanovništva dogodio se u Velikoj Gorici, gdje se broj stanovnika u 20. stoljeću povećao više od deset puta – s 2871 početkom stoljeća na 31.614 stanovnika potkraj stoljeća. Velik porast stanovništva bilježe i ostala naselja na razvojnom pravcu Zagreb – Velika Gorica. Mijenja se njihova struktura, a i smanjuje udio poljoprivrednog u ukupnom broju stanovnika. Povećava se broj dnevnih migracija prema Zagrebu i Velikoj Go-

rici kao subregionalnom središtu zbog otvaranja radnih mjesta u gradovima i korištenja središnjih uslužnih funkcija. Istodobno, stvara se mreža manjih i većih lokalnih središta u kojima se povećava stambena izgradnja. U brojnim naseljima građevinska područja neplanski se proširuju i međusobno povezuju neprekinutim nizovima izgradnje duž prometnica.

Zasigurno najveći utjecaj na ruralni prostor sjevernog Turopolja imala je izgradnja Zračne luke Zagreb – danas Međunarodne zračne luke *Franjo Tuđman*. Otvorena je 1962. godine na lokaciji Pleso u Velikoj Gorici, a zatim u nekoliko faza proširivana i dograđivana. Posljednja velika modernizacija zračne luke dovršena je 2017. godine izgradnjom suvremenog putničkog terminala prema prvonagrađenom natječajnom radu (IGH d.d., Neidhardt arhitekti d.o.o., Kincl d.o.o., Zagreb, 2008.). Svojim gabaritima od približno 800 ha površine za širenje i razvoj Zračna luka *Franjo Tuđman* i danas zauzima znatan dio prostora sjevernoga Turopolja. No, različite mogućnosti njezina proširenja, osobito varijante planiranja druge uzletno-sletne staze, kao i odnosa prema obližnjem prostoru vojne namjene, činit će osnovnu razliku između prostornih planova stare i nove generacije. Najvažniji dokument prostornog uređenja, kojim se usmjeravao dinamičan razvoj Zagreba i njegove okolice osamdesetih godina 20. stoljeća, bio je **Prostorni plan Grada Zagreba**. Plan je izradio Urbanistički zavod grada Zagreba 1985., a usvojen je 1986. godine (Službeni glasnik Grada Zagreba, broj 22/86). U svojem obuhvatu uključivao je i prostor Velike Gorice koji je, u to vrijeme, administrativno pripadao općinama Grada Zagreba. Brojna su kvalitetna planska rješenja preuzeta iz tog plana i ugrađena u prostorne planove novije generacije, a osobito rješenja koja se odnose na zaštitu prirodne i kulturne baštine, razvoj središnjih naselja te, dijelom, razvoj infrastrukturnih sustava. U odnosu na spomenuto širenje zračne luke, tim se planom utvrđuje znatna površina za smještaj buduće, druge, uzletno-sletne staze. Za njezin smještaj utvrđeno je područje koje zahvaća naselja Mala Kosnica, Petina, Selnica i Bapča te dijelom naselje Črnkovec. Zbog toga se u navedenim naseljima, prema Prostornom planu Grada Zagreba, ne planira formiranje građevinskih područja, već se u njima planira tek nužna sanacija do budućeg preseljenja, odnosno

rušenja. Unatoč planskim mjerama, nelegalna se gradnja nastavlja. Pritisak nelegalne gradnje osobito se zapaža u naseljima uz zračnu luku u kojima se, zbog nemogućnosti formiranja građevinskog područja, a time i niske cijene zemljišta, doseljava brojno novo stanovništvo iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine pridošlo tijekom i nakon Domovinskog rata. Poseban je problem u prostoru, osim nelegalno sagrađenih objekata, i gradnja bez osnovne komunalne infrastrukture. Ovaj nedostatak, osobito objekata odvodnje otpadnih voda, najopasniji je zbog blizine crpilišta pitke vode u neposrednom okruženju naselja. Unatoč tome što je savski krajolik prepoznat kao iznimno vrijedan na svim razinama planiranja, pojavljuju se i drugi problemi, poput zagađenja ocjedinim vodama iz Jakuševca, zagađenja tla teškim metalima, nelegalnog šljunčarenja, nelegalnog odlaganja otpada, ugroženosti biljnih i životinjskih vrsta, zagađenja bukom. Mnoga će državna, županijska i lokalna stručna tijela u sljedećim godinama uložiti znatne napore da, izradom i provedbom propisa, studija i prostornih planova, riješe neusklađenosti u prostoru i omoguće skladan odnos urbanih i ruralnih sadržaja na tom području.

Usklađenost urbanih i ruralnih veza u prostornim planovima 21. stoljeća

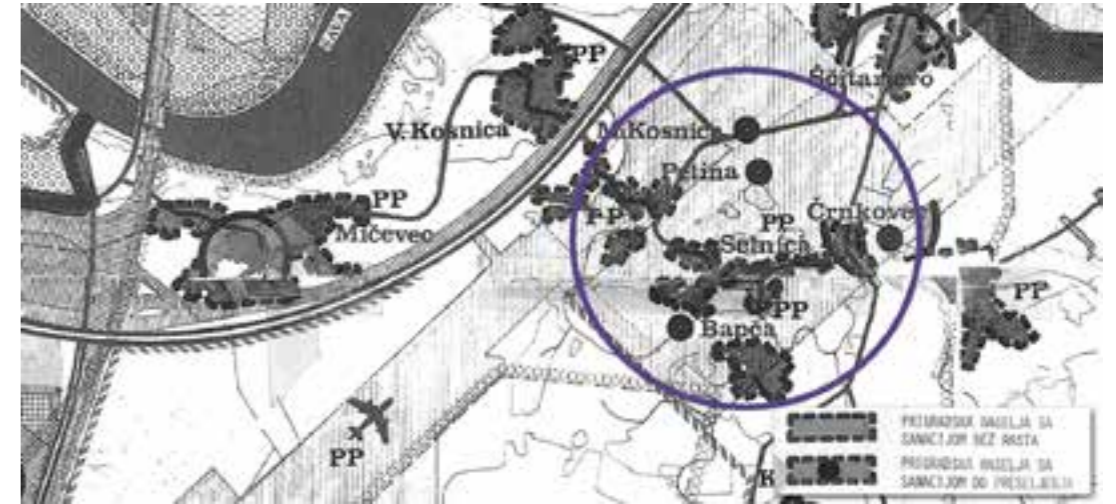
Najveće promjene u administrativnom smislu dogodile su se nakon Domovinskog rata i proglašenja samostalne Republike Hrvatske. U novom teritorijalnom ustroju prostor je sjevernog Turropolja u sastavu Grada Velike Gorice, odnosno Zagrebačke županije. Velika Gorica postaje važno razvojno središte koje danas ima, zajedno s pripadajućim naseljima, 63.517 stanovnika i pripada skupini velikih gradova. Uspostava novog ustroja i novi prostornoplanski dokumenti donose ovom prostoru još jednom važne promjene. Novom generacijom prostornih planova snažnije se razvija mreža središnjih naselja. Manja i veća

lokalna središta dobivaju središnje sadržaje – vrtiće, škole, zdravstvene, sportske i kulturne ustanove, a veći se broj središnjih sadržaja seli iz Zagreba u Veliku Goricu. Naselja se povezuju cestovno, opremaju komunalnom infrastrukturom, formiraju se nove gospodarske zone, bilježi gospodarski razvoj. Pozornost se pritom usmjerava posebno na zaštitu prirodne i kulturne baštine, a prije svega na zaštitu crpilišta pitke vode kojima ovaj prostor obiluje.

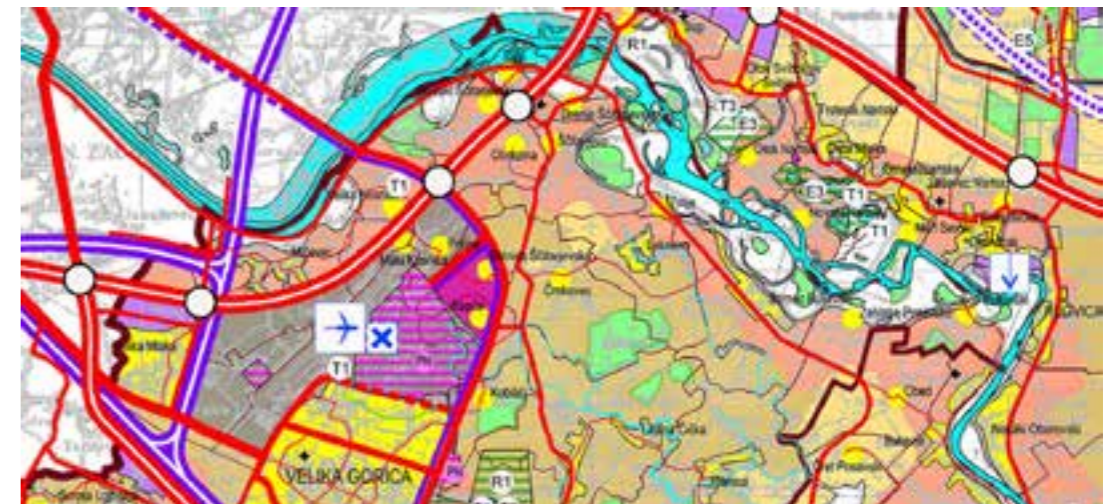
Prostornim planom Zagrebačke županije, koji je donesen 2002. godine (Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije, 2002., Glasnik Zagrebačke županije, broj 3/02), a posebno četvrtim izmjenama i dopunama iz 2011. godine (Glasnik Zagrebačke županije, broj 10/11) konačno se definira Prostor za razvoj Zračne luke *Franjo Tuđman* te položaj druge staze, kao i Kontaktni prostor uz Zračnu luku u kojem se mogu razvijati naselja. Za razliku od prethodne generacije planova, u kojima je buduća pista zauzela znatan prostor potencijalnog vodocrpilišta Črnkovec, u ovom se prostornom planu druga (rezervna) staza planira paralelno s postojećom. Kako se navodi u Prostornom planu Zagrebačke županije, novijim je analizama utvrđeno da eventualni položaj druge uzletno-sletne staze unutar navedenog prostora nije prihvatljiv – ne samo s obzirom na prostornoplanska i ekološka ograničenja nego i s ekonomskog aspekta ovakvog projekta. Također, novijim istraživanjima Zračne luke Zagreb utvrđeno je da postojeća uzletno-sletna staza može zadovoljiti potrebe zračnog prometa u daljnjem razdoblju, ali je radi sigurnosti i kontinuiteta odvijanja zračnog prometa potrebno osigurati prostor za gradnju druge paralelne staze za vožnju koja bi imala sve karakteristike uzletno-sletne staze te bi se koristila kao alternativna uzletno-sletna staza u slučaju zatvaranja glavne piste. Prostornim planom Županije utvrđen je, dakle, u načelu položaj rezervne staze unutar Prostora za razvoj Zračne luke, a njezin je detaljan položaj utvrđen sljedećim planom županijske razine – Prostornim planom područja posebnih obilježja Črnkovec – Zračna luka Zagreb. Takvim planskim rješenjem oslobođen je dio prostora za formiranje građevinskih područja naselja unutar Kontaktnog područja uz Zračnu luku, a riječ je prije svega o naseljima Bapča i Selnica. Na ovom je prostoru, unatoč zabrani gradnje, u posljednjim desetljećima znatno porastao broj

Prikaz 1. Izvod iz Prostornog plana Grada Zagreba, 1985., s prikazom površine za širenje zračne luke

Prikaz 2. Izvod iz Prostornog plana Zagrebačke županije (IV. izmjene), 2011., s reduciranim prostorom za širenje zračne luke

Prikaz 3. Izvod iz Prostornog plana Črnkovec – Zračna luka Zagreb, 2012. s utvrđenim položajem rezervne piste i prostorom za razvoj naselja

stambenih jedinica i novopridošlog stanovništva. Upravo radi sanacije i uređenja toga prostora, Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije započeo je u ožujku 2017. izradu Pilot-projekta sanacije nezakonite gradnje u naseljima Bapča i Selnica. Do kraja godine taj će projekt biti dovršen i poslužit će, zajedno s još nekoliko projekata iz drugih županija, Hrvatskom zavodu za prostorni razvoj radi utvrđivanja metodologije izrade budućih planova sanacije nelegalne gradnje u Republici Hrvatskoj.

Prostornim planom Črnkovec – Zračna luka Zagreb (Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije, 2012., Glasnik Zagrebačke županije, broj 23/12) detaljnije se razgraničava prostor sjevernog Turopolja. Tim se dokumentom osigurava: zaštita podzemnih voda budućih vodo-crpišta, razvoj i uvjeti proširenja Zračne luke i razgraničenje s vojnim kompleksom, zaštita kulturnih dobara, a posebno područja arheološkog nalazišta Andautonija, razvoj cestovnog prometa u funkciji povezivanja šireg prostora na novi Domovinski most preko Save, zaštita prirodnih vrijednosti, posebice izvorišta rijeke Odre te daljnji razvoj postojećih naselja na tom području. Na osnovi tog dokumenta, a u suradnji s Hrvatskim vodama, prvi su put detaljno utvrđene granice Potencijalnog vodozaštitnog

područja Črnkovec, koje je podijeljeno na užu i širu zonu s utvrđenim mjerama zaštite. Unutar tih područja ograničava se širenje građevinskih područja do konačnog utvrđivanja granica zona zaštite budućih crpišta (što uskoro slijedi) te se utvrđuje obveza izgradnje sustava vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda kao prioritarna mjera zaštite podzemnih voda. Planira se područje ekomuzeja šćitarjevačke Posavine – muzeja na otvorenom koji bi, osim arheološkog nalazišta Andautonija, obuhvaćao sedam naselja sjeverno od Črnkovca i uključivao drvenu arhitekturu, etnološku baštinu, poljoprivrednu proizvodnju i dr. Utvrđuju se mjere zaštite kulturnih i prirodnih dobara. Daju se smjernice za uređenje naselja, uz obvezu očuvanja povijesne matrice u središtima naselja i morfoloških obilježja naselja. U skladu sa strateškim ciljevima Županije i uzimajući u obzir činjenicu da najveću površinu u obuhvatu zauzima upravo kvalitetno poljoprivredno zemljište (P1 i P2), ovim se planom potiče razvoj poljoprivrede, osobito ekološke proizvodnje te razvoj malog i srednjeg poduzetništva i turizma, uz očuvanje i održivo korištenje prostora. Na cijelom području obuhvata planira se razgranata interaktivna turistička mreža koja će, zajedno s prirodnim i kulturnim resursima, pridonijeti kreativnom korištenju prostora.

Prikaz 4. Drvena kapela ranjenog Isusa, Velika Gorica, Pleso, 18. stoljeće; izvor: fotodokumentacija Zavoda, 2017.

Prikaz 5. Spomenik NOB-a i kontrolni toranj zračne luke, Velika Gorica, Pleso, 20. stoljeće; izvor: fotodokumentacija Zavoda, 2017.

Prikaz 6. Crkva svetog Martina i etnokuća, Šćitarjevo, 18. stoljeće; središnji trg danas; izvor: fotodokumentacija Zavoda, 2017.

Zaključna razmatranja

Prostornim planovima starije, a osobito novije generacije, planskim se mjerama i prostornim rješenjima nastoji postići skladan odnos između urbanih i ruralnih sadržaja u prostoru. Kao voditeljica izrade nekih od novijih planova, mogu utvrditi da su veliki napori učinjeni u tom smjeru upravo na području sjevernog Turopolja. Iz prethodno danih prikaza Prostornog plana Zagrebačke županije i Prostornog plana Črnkovec – Zračna luka Zagreb vidljivo je kako se težište u planiranju polako vraća s urbanih sadržaja, nametnutih i predimenzioniranih u 20. stoljeću, na ruralne te na zaštitu prostora. Pozorno se razmatraju međuodnosi postojećih i planiranih sadržaja, rješavaju konflikti u prostoru, mijenjaju prioritete u korist ruralnog stanovništva. Osobita

Prikaz 7. Zračna luka Franjo Tuđman – putnički terminal, Velika Gorica, 21. stoljeće; izvor: fotodokumentacija Zavoda, 2017.

se važnost daje ekološkoj poljoprivredi, utvrđuje zaštita prirodnih i kulturnih resursa, ne dopušta se formiranje predimenzioniranih gospodarskih zona, racionalizira se prostor novih infrastrukturnih sustava. Važno je pritom ne zaboraviti stanovnike – njihove potrebe, način života, tradiciju, kao i novosti koje nam donosi tehnološko doba. S obzirom na sve navedeno, mišljenja sam da je očuvanje identiteta – kulture, jezika, povijesti ovog kraja – također važan preduvjet za postizanje skladnog suživota urbanog i ruralnog u naseljima sjevernog Turopolja. Jedan od dobrih primjera čuvanja tradicije na ovom području zavičajna je udruga Plemenita općina turopoljska, koja nasljeđuje i čuva tradiciju hrvatske zajednice plemića na tom prostoru od 13. stoljeća do danas. Udruga se zalaže i za gospodarski napredak baveći se očuvanjem i uzgojem autohtone pasmine turopoljske svinje. No svakako su njezine posebne zasluge aktivnosti na obnovi Lukavec-grada, Krčkih vrata i svečane vojne postrojbe – Turopoljskog banderija. Spomenimo ovdje i činjenicu da je Ministarstvo kulture upravo ovih dana proglasilo turopoljski dijalekt nematerijalnim kulturnim dobrom. I, kao što navodi Stjepan Rendulić, predsjednik velikogoričkog Ogranka Matice hrvatske, ... upravo je danas važno, kad Hrvati kao narod imaju svoju državu i priznati hrvatski jezik, očuvati od nestanka i propadanja lokalni jezik i govor koji postaje kulturna baština nemjerljive vrijednosti. Jednako tako i mi, kao prostorni planeri koji svojim planovima uređuju prostor za buduće generacije, trebamo svojim znanjem i pomnim planiranjem pridonijeti očuvanju identiteta turopoljskog sela te i dalje nastojati i ustrajati u stvaranju preduvjeta za skladan odnos urbanih i ruralnih sadržaja na ovom prostoru.

LITERATURA

- 01 *** (2014.), Arcanum Adatbázis Kft, Österreichisches Staatsarchiv, Katastarski plan iz 1862. godine (www.mapire.eu)
- 02 Đikić, M., Jurić, I., Kos, F. (2002.), Turopoljska svinja – autohtona hrvatska pasmina, Velika Gorica
- 03 Fuerst-Bjeliš, B. (1998.), Turopolje – položaj tradicionalne regije u sustavu geografske regionalizacije, Acta Geographica Croatica, vol. 33, (83-90), Zagreb
- 04 Fuerst-Bjeliš, B. (2012.), Turopolje – što je to? Historijsko geografski pogled na prostorni pojam i identitet tradicijske regije, Luč, časopis Ogranka Matice hrvatske, Velika Gorica
- 05 *** (2016.), Izvješće o stanju u prostoru Zagrebačke županije 2013. – 2016. godine (Glasnik Zagrebačke županije 5/17), Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije
- 06 *** (2009.), Konzervatorska podloga za Prostorni plan Črnkovec – Zračna luka Zagreb, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu i APE d.o.o. Zagreb, Zagreb
- 07 *** (2017.), Nacrt Pilot-projekta izrade metodologije sanacije nezakonite gradnje u naseljima Bapča i Selnica, Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije
- 08 *** (1996.), Prostorni plan Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 22/86, 11/89, 14/89, 38/90, 10/91, 23/93 i 11/96), Urbanistički zavod grada Zagreba
- 09 *** (2012.), Prostorni plan područja posebnih obilježja Črnkovec – Zračna luka Zagreb (Glasnik Zagrebačke županije 23/12), Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije
- 10 *** (2015.), Prostorni plan uređenja Grada Velike Gorice (Službeni glasnik Grada Velike Gorice 10/06, 6/08, 5/14, 6/14 – ispr., 8/14 – pročišćeni tekst, 2/15 i 3/15 – pročišćeni tekst), Urbing d.o.o.
- 11 *** (2015.), Prostorni plan Zagrebačke županije (Glasnik Zagrebačke županije 3/02, 6/02-ispr., 8/05, 8/07, 4/10, 10/11, 14/12 – pročišćeni tekst, 27/15 i 31/15 – pročišćeni tekst), Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije
- 12 *** (2005.), Studija međutjecaja Prostornim planom Zagrebačke županije predviđenih sadržaja na prostoru Zračne luke Zagreb i vodocrpilišta Črnkovec, Ekoneg – Institut za energetiku i zaštitu okoliša d.o.o., Zagreb